

**POMIDORNING “HILOL F₁” DURAGAYINING ASOSIY QIMMATLI
XO‘JALIK BELGILARI**

Mirsharipov Guljaxon Kamalovna

Toshkent davlat agrar universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Razzakova Gulasalxon Aktam qizi

Xalqaro qishloq xo‘jaligi universiteti assistent-o‘qituvchisi

Xolmurodova Go‘zal Ro‘ziyevna

Toshkent davlat agrar universiteti, q.x.f.d.(DSc), professor

Kirish. O‘zbekiston sharoitida pomidor yetishtirish hajmining yuqoriligi mazkur yo‘nalishda yangi seleksion ishlanmalarni joriy etish uchun katta ishlab chiqarish bazasi mavjudligini ko‘rsatadi. Milliy statistika qo‘mitasining ma‘lumotlariga ko‘ra, 2024-yilda mamlakatda barcha toifadagi xo‘jaliklar tomonidan 2,3 mln tonna pomidor yetishtirilgan⁵. Shuningdek, pomidor mahsulotining tashqi bozorlardagi raqobatbardoshligini oshirish ham muhim vazifalardan biridir. 2025-yilda O‘zbekiston 12 ta xorijiy davlatga 45,2 ming tonna pomidor eksport qilgan bo‘lib, eksport qiymati 36 mln AQSH dollarini tashkil etgan⁶. Bu ko‘rsatkichlar pomidor yetishtirishda hosildorlik bilan bir qatorda meva sifati, transportbopligi, saqlanuvchanligi va bozor talablariga javob beradigan yangi nav va F₁ duragaylarini yaratishning iqtisodiy ahamiyatini yanada oshirmoqda. Tadqiqotning yana bir muhim jihati shundan iboratki, no‘xat va pomidor biologik jihatdan bir-biridan keskin farq qiladigan ekinlar bo‘lsa-da, ularni seleksiyalashda hududiy moslashuvchanlik, yuqori mahsuldorlik, kasalliklarga chidamlilik, mahsulot sifatini yaxshilash va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish kabi umumiy seleksion mezonlar ustuvor hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, Sirdaryo viloyatining tuproq-iqlim sharoitida no‘xat navlarini tanlash va baholash bilan bir qatorda, himoyalangan maydonlarda yetishtirishga mo‘ljallangan pomidorning istiqbolli F₁ geterozis duragaylarini yaratish, ularning biologik, xo‘jalik va texnologik belgilarini kompleks baholash hamda ishlab chiqarishga tavsiya etish seleksiya va urug‘chilik fanining amaliy yo‘nalishlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqotning maqsadi Sirdaryo viloyatining tuproq-iqlim sharoitida no‘xat (*Cicer arietinum* L.) navlarining morfobiologik va xo‘jalik-qimmatli belgilarini kompleks baholash asosida yuqori mahsuldor, ertapishar va mahalliy sharoitga mos navlarni aniqlash hamda himoyalangan maydonlarda yetishtirishga mo‘ljallangan pomidor (*Solanum lycopersicum* L.) ning yuqori kombinatsion qobiliyatga ega ota-ona shakllarini tanlash, ular asosida F₁ geterozis duragaylarini yaratish va eng istiqbolli duragaylarni seleksiya amaliyotiga joriy etishning ilmiy-uslubiy asoslarini takomillashtirishdan iborat.

⁵ https://stat.uz/img/news/oktyabr-2025-oav_p53011.pdf

⁶ https://stat.uz/img/news/fevral-2026-oav_p67045.pdf

Pomidorning “Hilol F₁” duragayi tavsifi. Ushbu duragay himoyalangan maydonlarda yetishtirishga mo'ljallangan.

Yarimdeterminant tipidagi duragay. Bo'yi 170 sm gacha o'sadi, 7- chinbargdan keyin hosil shox chiqaradi, 1ta shingilda 4-5 tadan meva tugadi, bir dona mevaning vazni o'rtacha 150 g. Pishib yetilmagan mevasining bandi tagida to'q yashil dog'i bor, meva bandida ajratuvchi qatlam mavjud, mevasi 5 kameraga bo'lingan, mevasining rangi to'q qizil bo'lib, qattiq, 170 sm oraliqda 10 ta hosil shoxi bor.

Pomidorning Hilol F₁ duragayining seleksiya raqami (sinonim) G-1042 hisoblanadi. Lotin transkripsiyasida botanik ta'rifi (turi, xili, guruhi, tipi va boshqalar) *Solanum Lucopersicum* L. Navlar yaratish uchun seleksion ishlar 2019 yilda boshlangan. Yaratish usuli, boshlang'ich shakllari duragaylash ota –ona shakllari ♀ *Ballada* x ♂ *Lodjeyn F₁*.

2019 yilda geterozis duragay olingan, 2020-2021 yillarda kichik stansion sinash yillari, tanlovli stansion sinovlar 2022-2023 yillarda o'tkazilgan.

Nav (duragay) yaratishda pomidorning mahalliy geterozis duragaylarini yaratish orqali kasalliklarga chidamli, trasportabelligi yaxshi va sifatli mahsulot olish e'tibor qaratilgan. Duragay ertapishar, kladiosporioz, antraknoz, fuzariozli so'lish, pomidor mozaikasi kabi kasalliklarga nisbatan bardoshli, mevasi sifati yaxshi va transportda har qanday masofaga tashishga yaroqli. Issiqqa bardoshli, issiq iqlim sharoitida ham davomli hosil bera oladi.

Nav (duragay)ni ishlab chiqarish texnologiyasi, hosilini mexanizatsiya yordamida yig'ish va qayta ishlashga yaroqli. Duragayni yetishtirish texnologiyasi xususiyatlari ko'chatlar issiqxonalarda 90x70x35 sm sxemada ekiladi. Oziqlanish maydoni 0,30 m². O'simlikni gullagunga qadar tarkibida P₂O₅-ko'p bo'lgan suvda eruvchan NPK 10-20-5 o'g'iti bilan tomchilatib sug'orish tizimi orqali oziqlantiriladi. Suvning meyorlari issiqxona tuprog'ining fizik holatiga qarab belgilanadi. Ko'chatlar qiyg'os hosilga kirishni boshlaganida NPK 18-18-18 o'g'iti bilan tomchilatib sug'orish tizimi orqali oziqlantiriladi. Bunda 1000 litr suvga 2kg o'g'it hisobidan oziqlantiriladi. Mevalar yetilish davrida tarkibida K₂O ko'p bo'lgan NPK 0-12-55 o'g'iti bilan oziqlantiriladi. Hosil qo'lda terib olinadi.

Nav (duragay) kamchiliklari fomozi kasalligiga va qurg'oqchilikka chidamsiz. Ortiqcha namlikni hohlamaydi. Meyoridan ortiqcha sug'orish pomidor mevalarining bemaza bo'lib qolishiga olib keladi.

Har yili ota-ona shakllarini chatishtirish orqali duragay urug'lari olinadi. Issiqxonalarda O'zbekistonning barcha hududlari urug'chilikning maqbul zonalarlari hisoblanadi. Mehnat sarfi va xarajatlar 70-75 mln so'm/ga, yangi nav (duragay)dan foydalanishda ko'zda tutilgan iqtisodiy samara 200-210 mln so'm/ga. O'zbekistonning barcha viloyatlarida issiqxonalar uchun va tumanlarga tavsiya etiladi.